

Η «Τέχνη του Δρόμου» ως Φθορά Ξένης Ιδιοκτησίας σύμφωνα με το Ελληνικό Ποινικό Δίκαιο

Της Αγγελικής Γιαννάκη

Νομικός, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
MSc in Criminology and Criminal Justice, Centre for Criminology, Faculty of Law,
Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης - HB

I. Εισαγωγικά

Στο επίκεντρο του διαρκώς εξελισσόμενου διαλόγου με θέμα τη λεγόμενη «τέχνη του δρόμου», άλλως “street art”, εντοπίζονται συχνά ερωτήματα που αφορούν στο χαρακτήρα του συγκεκριμένου φαινομένου ως μορφής τέχνης ή ως βανδαλισμού. Τα ερωτήματα αυτά φέρουν συνήθως την διατύπωση «Έγκλημα ή Τέχνη», καθιστώντας απαραίτητη τη μελέτη του ισχύοντος νομικού πλαισίου προς το σκοπό παροχής μιας πειστικής, εμπειριστατωμένης, και κυρίως επιστημονικά τεκμηριωμένης απάντησης. Ειδικότερα, το ερώτημα «Τέχνη του Δρόμου: Έγκλημα ή Τέχνη», θίγοντας τον ενδεχόμενο αξιόποιο χαρακτήρα της street art, παραπέμπει κατά τρόπο σαφή, άμεσο και επιτακτικό στον ποινικό δικαιοϊκό κλάδο.

Σύμφωνα με το ελληνικό Ποινικό Δίκαιο, αλλά και τη νομολογία των εθνικών ποινικών δικαστηρίων, η δημιουργία ενός έργου τέχνης του δρόμου φαίνεται να εμπίπτει καταρχήν στον ορισμό του αδικήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Ο ορισμός αυτός, και συγκεκριμένα η βασική μορφή της εν λόγω αξιόποινης πράξης, η οποία θα αποτελέσει και το σημείο αναφοράς της μελέτης που ακολουθεί, τυποποιείται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 381 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με την οποία «1. Όποιος με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών»¹. Προσθήκει, ωστόσο, ο ορισμός αυτός στις υπό μελέτη περιπτώσεις; Με άλλα λόγια, συνιστά πράγματι η street art αξιόποινη φθορά ξένης ιδιοκτησίας;

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο φαινόμενο της street art, η οποία διακρίνεται ως μορφή τέχνης από το graffiti. Η street art δεν έχει ακόμη ορισθεί με ακρίβεια ως έννοια, ενόψει του ευρέως φάσματος

---

¹ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

των μέσων που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία τέτοιου είδους έργων, αλλά και των πλαισίων όπου τα έργα αυτά συναντώνται². Πάρα ταύτα, οι καλλιτεχνικές δημιουργίες που εμπίπτουν στον ορισμό της τέχνης του δρόμου παρουσιάζουν ορισμένες κοινές ιδιότητες³, οι οποίες επιτρέπουν την υπαγωγή τους στο εν λόγω είδος τέχνης και συνακόλουθα, στη μελέτη τους κατά ενιαίο τρόπο. Ενδεικτικά, τα έργα της street art απαντώνται στο αστικό τοπίο, δημιουργούνται επί αντικειμένων χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη των τελευταίων, και εκτίθενται δημοσίως, είναι δηλαδή άμεσα προσβάσιμα από το ευρύ κοινό⁴.

Παρότι οι έννοιες της street art και του graffiti χρησιμοποιούνται συχνά αδιακρίτως, ως ταυτόσημες, με τα μεταξύ τους όρια να είναι ακόμα πράγματι ρευστά, τα δύο φαινόμενα παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές, κυρίως ως προς την τεχνοτροπία και το περιεχόμενό τους. Επιπλέον, η τέχνη του δρόμου εξυπηρετεί συχνά αποκλειστικά καλλιτεχνικούς σκοπούς, και συνιστά δημιουργία «που το ευρύ κοινό είναι σε θέση να ερμηνεύσει και με την οποία το κοινό μπορεί να συνδεθεί»⁵.

Παρά τις διαφορές αυτές, και παρόλο που σε πολλές περιπτώσεις η καλλιτεχνική αξία τέτοιου είδους έργων μπορεί να συμβάλλει στην αναβάθμιση του αστικού τοπίου, ο κοινός μεταξύ τους παρονομαστής της έλλειψης άδειας εκ μέρους των ιδιοκτητών των αντικειμένων στην επιφάνεια των οποίων τα έργα αυτά δημιουργούνται, καθιστά και τις δύο αυτές μορφές τέχνης παράνομες. Ως εκ τούτου, η εγχώρια νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένης της ποινικής, δεν προβαίνει σε διάκριση μεταξύ των δύο καλλιτεχνικών ρευμάτων, ενώ η νομολογία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων, και συγκεκριμένα ο Άρειος Πάγος, φαίνεται πως έχει εξετάσει αποκλειστικά περιπτώσεις που βάσει των προαναφερθέντων υπάγονται στην κατηγορία του graffiti.

Ενόψει τούτων, ελλείπει δηλαδή βιβλιογραφικών πηγών και νομολογίας που επικεντρώνονται αποκλειστικά στην ανάλυση του φαινομένου της street art από τη σκοπιά του ελληνικού Ποινικού Δικαίου, το παρόν επιχειρεί τη διερεύνηση της προβληματικής σχετικά με τον αξιόποιο χαρακτήρα τέτοιου είδους πράξεων,

---

² P. N. Salib, “The Law of Banksy: Who Owns Street Art?”, *The University of Chicago Law Review*, vol. 82, no4, 2015, σελ. 2295.

³ Βλ. Salib, όπ.π. 2296.

⁴ Βλ. Salib, όπ.π. 2296.

⁵ Lerman C., *Protecting Artistic Vandalism: Graffiti and Copyright Law*, NYU Journal of Intellectual Property and Entertainment Law, vol. 2, 2013, σελ. 298.

λαμβάνοντας ιδιαιτέρως υπόψιν την καλλιτεχνική πλευρά της street art ως ειδοποιό διαφορά μεταξύ αυτής και των ήδη εξετασθεισών από τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια περιπτώσεων graffiti. Προς το σκοπό αυτόν, η παρούσα μελέτη ξεκινά με την ανάλυση του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας, και ακολούθως διερευνά εάν και σε ποιο βαθμό η δημιουργία ενός έργου street art συνιστά πράγματι προσβολή του αγαθού αυτού. Εν συνεχεία, μελετάται το κριτήριο της «κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος», το οποίο διαθέτει κεντρικό ρόλο στις θεωρητικές αναλύσεις περί φθοράς, και εξετάζεται ο ρόλος του «παθόντος» κατά τα στάδια της δίωξης και τιμώρησης του καλλιτέχνη του δρόμου. Παρακάτω, επιχειρείται η αξιολόγηση της τέχνης του δρόμου ως φθοράς με τη μορφή της καταστροφής, της βλάβης ή της ρύπανσης, ή ως υποβάθμισης του περιβάλλοντος, και τέλος, αναλύεται η διακεκριμένη παραλλαγή της απρόκλητης φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη κοινωνιολογίας του δικαίου.

II. Το Προσβαλλόμενο Έννομο Αγαθό της Ιδιοκτησίας

Η επιλογή του νομοθέτη να εντάξει την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 381 ΠΚ περί φθοράς ξένης ιδιοκτησίας στο Εικοστό Τρίτο Κεφάλαιο του ελληνικού Ποινικού Κώδικα καθιστά το εν λόγω αδίκημα έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας. Ως εκ τούτου, η δημιουργία ενός έργου τέχνης του δρόμου θεωρείται -στις περιπτώσεις που φέρεται να στοιχειοθετεί την υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος- ως στρεφόμενη κατά του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας. Η έννοια της ιδιοκτησίας «περιλαμβάνει όλα τα περιουσιακά δικαιώματα, εμπράγματα και ενοχικά, καθώς και τα δικαιώματα της πνευματικής, βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας»⁶, ωστόσο κατά τον Μυλωνόπουλο το εν λόγω έννομο αγαθό θα πρέπει να ερμηνεύεται στενότερα, και συγκεκριμένα ως το δικαίωμα της κυριότητας επί πραγμάτων, όπως αυτή ορίζεται από το Αστικό Δίκαιο⁷. Η συγκεκριμένη έννοια αποκτά ιδιαίτερη αξία και χρήζει περαιτέρω ανάλυσης στο πλαίσιο του παρόντος, και ειδικότερα είναι απαραίτητο να διερευνηθεί το εάν η δημιουργία ενός έργου τέχνης του δρόμου που κρίνεται ως αξιόποινη φθορά προσβάλλει πράγματι το προστατευόμενο έννομο αγαθό της ιδιοκτησίας και σε ποιο βαθμό.

⁶ Μυλωνόπουλος Χρ. Χ., *Ποινικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος* (3^η έκδοση), Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σελ. 1, με παραπομπή σε Δαγτόγλου, *Ατομικά Δικαιώματα Β'*, Αθήνα 1991, 899, 904, και σε Βελέντζα, *Η συνταγματική εγγύηση της ιδιοκτησίας*, 1987, 98, 112.

⁷ Βλ. Μυλωνόπουλο, 2016, ό.π. 1.

Στην προβληματική αυτή, κεντρικό ρόλο διαθέτει η διάκριση μεταξύ του οντολογικού και του δεοντολογικού στοιχείου του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με την ελληνική ποινική θεωρία, το αδίκημα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας στρέφεται κατά αμφοτέρων⁸, με το πρώτο στοιχείο να θίγεται στο βαθμό που «τα εγκλήματα φθοράς προσβάλλουν την ιδιοκτησία με το να αναιρούν ή να αλλοιώνουν την υλική υπόσταση του πράγματος»⁹, και με το δεύτερο να προσβάλλεται υπό την έννοια ότι «όντως μειών[εται] ή ακόμη και εξαφανίζ[εται] [η] εξουσιαστική σχέση του ιδιοκτήτη προς το πράγμα»¹⁰. Με λίγα λόγια, όπως συνοψίζουν οι Μανωλεδάκης και Μπιτζιλέκης, «Η ουσία [λοιπόν] του άδικου χαρακτήρα της προσβολής δεν βρίσκεται απλώς και μόνο στην αλλοίωση της υλικής υπόστασης του πράγματος, δηλαδή στη φθορά της ύλης του, αλλά στη μέσω αυτής προσβολή μιας συγκεκριμένης σχέσης ενός προσώπου προς το πράγμα, μιας σχέσης όπως καθορίζεται από τους περί ιδιοκτησίας κανόνες του αστικού δικαίου και όπως υλοποιείται στον κοινωνικό χώρο»¹¹.

Η προαναφερθείσα διάκριση έχει ιδιαίτερη αξία στο πλαίσιο μιας ανάλυσης της street art από νομική σκοπιά, καθώς καθίσταται σαφές ότι, ακόμα κι αν η επενέργεια στην ύλη του πράγματος συνίσταται σε βελτίωσή του, ή ακόμη οδηγεί και σε αύξηση της αντικειμενικής οικονομικής του αξίας, η σχέση του ιδιοκτήτη προς το πράγμα, και συγκεκριμένα το δικαίωμα της κυριότητας που εκείνος έχει επί αυτού¹², δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται. Με άλλα λόγια, η καλλιτεχνική αξία ενός έργου street art και η εξωραϊστική του επίδραση όσον αφορά ένα ακίνητο, έναν δρόμο, ή ακόμα και μια ολόκληρη γειτονιά, ενδεχομένως στερούνται νοήματος ενώπιον του νόμου, στο βαθμό που ο ιδιοκτήτης του ακινήτου, το οποίο φέρει την καλλιτεχνική δημιουργία, αισθάνεται ότι προσβάλλεται το δικαίωμα της ιδιοκτησίας του, καθώς στερείται «τη δυνατότητα να απολαμβάνει το πράγμα και τις ιδιότητές του σύμφωνα με την εξουσία που του αναγνωρίζει το δίκαιο»¹³, και συνακόλουθα, σύμφωνα με τις προσωπικές του αντιλήψεις περί «Ωραίου» και «Τέχνης».

⁸ Παύλου, Στ. Κλ., *Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας- Άρθρα 372-384α Π.Κ.*, Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2006, σ. 201.

⁹ Μανωλεδάκης Ι. και Μπιτζιλέκης Ν., *Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας- Άρθρα 372-384 Π.Κ.* (14^η έκδοση), Εκδόσεις Σάκκουλα – Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2013, σ. 275.

¹⁰ Βλ. Παύλου, όπ.π. 201.

¹¹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 275.

¹² Δέτσης Μ.Δ., *Τα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα και την υπηρεσία- κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων (άρθρα 216-223, 235-263B, 372-406Α ΠΚ)* (Α' έκδοση), Αθήνα, 2015, σ. 497.

¹³ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 275.

Αντίλογο στην παραπάνω ανάλυση περί προσβολής του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας, αλλά και θεωρητική «δικλείδα ασφαλείας» στο χαρακτηρισμό της street art ως έγκλημα, θα μπορούσαν να παράσχουν οι παρατηρήσεις των *Μανωλεδάκη* και *Μπιτζιλέκη*, σύμφωνα με τους οποίους «*Η βελτιωτική (πάντως) επέμβαση στο πράγμα δεν συνιστά φθορά, ακόμη κι αν γίνεται δίχως τη θέληση του ιδιοκτήτη,...* Αρκεί να πρόκειται πάντως αντικειμενικά για επιδιόρθωση του πράγματος»¹⁴. Συνεπώς, παρότι η καλλιτεχνική δημιουργία είναι ίσως ασύμβατη με έννοιες όπως είναι η «βελτίωση» και η «αντικειμενικότητα», ενόψει της μεταστροφής που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια ως προς την αξιολόγηση και την αντιμετώπιση της street art ως τέχνης παρά ως βανδαλισμού, το να επιχειρήσει κανείς να επικαλεσθεί την ερμηνεία των δύο συγγραφέων δε φαίνεται πια παράδοξο. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, ακόμα και οι ίδιοι οι *Μανωλεδάκης* και *Μπιτζιλέκης* τονίζουν στο ίδιο σημείο ότι, «*η καλλιτεχνική μεταποίηση του πράγματος δεν αποκλείει το έγκλημα της φθοράς του*»¹⁵. Άλλωστε, ούτε η επίκληση των ελευθεριών της έκφρασης ή της τέχνης είναι επαρκείς, ώστε να αποκλείσουν τον άδικο χαρακτήρα του εν λόγω αδικήματος¹⁶.

III. Το κριτήριο της «κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος»

Στην ίδια βάση με την διάκριση μεταξύ του οντολογικού και του δεοντολογικού στοιχείου του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας φαίνεται να εδράζεται και η άποψη ότι, η φθορά ξένης ιδιοκτησίας συνιστά προσβολή της λεγόμενης «κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος»¹⁷. Σύμφωνα με το εν λόγω κριτήριο, φθορά στοιχειοθετείται όχι μόνο σε περίπτωση υλικής επενέργειας επί του πράγματος, και κατά αυτόν τον τρόπο άρσης ή μείωσης της εν στενή έννοια λειτουργικότητάς του, αλλά και σε περίπτωση «αλλοίωσης της κοινωνικής ταυτότητας του πράγματος»¹⁸, η οποία προσδιορίζεται από «κάθε σημασία που μπορεί να έχει το πράγμα κατά τις αντιλήψεις της κοινωνικής ζωής για τον κύριο»¹⁹.

¹⁴ Βλ. *Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη*, όπ.π. 280-281.

¹⁵ Βλ. *Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη*, όπ.π. 281, με παραπομπή LK-Wolff, §303 αρ. περ. 2.

¹⁶ *Μαργαρίτης Μ., Ποινικός Κώδικας- Ερμηνεία- Εφαρμογή* (2η έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009, σ. 1124.

¹⁷ *Μυλωνόπουλος Χρ. Χ., Ποινικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος. Τα εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας και της Περιουσίας (άρθρα 372-406 Π.Κ.)* (Β' έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2006, σ. 344.

¹⁸ Βλ. *Μυλωνόπουλο*, όπ.π. 346.

¹⁹ Βλ. *Μυλωνόπουλο*, όπ.π. 346.

Η έννοια της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος, στην οποία κατά τον Άρειο Πάγο υπάγεται και η «άψογη εμφάνισή» ενός αντικειμένου²⁰, είναι καθοριστική για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Ως εκ τούτου, κατά τη διερεύνηση του ενδεχομένου τέλεσης της εν λόγω αξιόποινης πράξης εκ μέρους ενός καλλιτέχνη του δρόμου, αναπόφευκτα τίθενται ερωτήματα σχετικά με το κριτήριο αξιολόγησης του παράγοντα αυτού, όπως επίσης και του υποκειμένου μιας τέτοιας αξιολόγησης. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να διερευνηθεί ο τρόπος βάσει του οποίου κρίνεται εάν πράγματι η κατά προορισμό χρησιμότητα του πράγματος μειώθηκε «όχι ασήμαντα»²¹, αλλά και ποιος είναι αρμόδιος να προβεί σε μια τέτοια κρίση.

Προς το σκοπό της εμπειριστατωμένης απόκρισης στα ερωτήματα αυτά, θα πρέπει καταρχάς να αναλυθεί ο ορισμός της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος, όπως αυτός παρατέθηκε ανωτέρω, δηλαδή η λειτουργικότητα του εκάστοτε αντικειμένου κατά τον προορισμό του και «κάθε σημασία που [αυτό] μπορεί να έχει κατά τις αντιλήψεις της κοινωνικής ζωής για τον κύριο»²². Σύμφωνα με τον ορισμό αυτόν, το έντονα υποκειμενικό στοιχείο των αντιλήψεων του κυρίου ενός αντικειμένου σχετικά με το τί συνιστά φθορά φαίνεται να μετριάζεται μέσω της συνεκτίμησης του παράγοντα των κοινωνικών αντιλήψεων. Την ίδια λειτουργία επιτελεί και το κριτήριο της δυνατότητας άμεσης αποκατάστασης της πρότερης κατάστασης. Τα αντικειμενικά αυτά κριτήρια του σημαντικού ή ασήμαντου της επελθούσας βλάβης τίθενται από τη θεωρία^{23 24}, και η λειτουργία τους είναι αναμφισβήτητη καθοριστική. Ως εκ τούτου, καθίσταται απαραίτητη μια σύντομη αναφορά στο περιεχόμενό τους, όπως επίσης και μια αξιολόγηση τους στο πλαίσιο της υπό μελέτη περιπτώσεων.

Ξεκινώντας από τον παράγοντα της δυνατότητας άμεσης αποκατάστασης της πρότερης κατάστασης, ο Μυλωνόπουλος υποστηρίζει ότι αυτή συντρέχει, και επομένως δεν στοιχειοθετείται φθορά, όταν «κατ' αντικειμενική θεώρηση δεν υπάρχει εύλογο συμφέρον στην αποκατάσταση της πρότερης κατάστασης ή η αποκατάσταση δεν

---

²⁰ ΑΠ 1231/1982, ΠΧ ΛΓ'473.

²¹ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 346.

²² Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 346.

²³ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 346.

²⁴ Βλ. Δέτση, όπ.π. 499.

απαιτεί χρόνο ή προσπάθεια»²⁵. Αντίθετα, κατά τον ίδιο, βλάβη υφίσταται στην περίπτωση που η αποκατάσταση «είναι δαπανηρή, αλλά και αναγκαία προκειμένου να καταστεί και πάλι δυνατή η κατά προορισμό λειτουργία του πράγματος»²⁶. Όσον αφορά συγκεκριμένα τη δημιουργία έργων street art, η απομάκρυνσή τους από την επιφάνεια ξένων πραγμάτων προϋποθέτει κατά κανόνα τόσο χρόνο, όσο και προσπάθεια, ορισμένες φορές μάλιστα και δαπάνες, λ.χ. την πρόσληψη ενός ειδικού για να βάλει τον τοίχο, ώστε να τον επαναφέρει στην προτέρα του κατάσταση, διασφαλίζοντας έτσι την «άμογον εμφάνισίν»²⁷ του. Λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψιν την προαναφερθείσα προϋπόθεση της ύπαρξης ευλόγου συμφέροντος προς αποκατάσταση, τί συμβαίνει στην περίπτωση που ένα έργο street art όχι μόνο δε μειώνει, αλλά αντίθετα αυξάνει την αξία ενός κινητού ή ακινήτου, παρά το γεγονός ότι η απομάκρυνσή του θα απαιτούσε χρόνο, προσπάθεια και χρήμα;

Φαίνεται πως το ερώτημα αυτό παραπέμπει στο κριτήριο των κρατουσών κοινωνικών αντιλήψεων, έννοια η οποία, ωστόσο, δεν προσδιορίζεται λεπτομερώς από την υπό έρευνα θεωρία, αλλά φαίνεται το έργο αυτό να εναπόκειται στην κρίση του δικαστή. Δεδομένου τούτου, θα μπορούσαμε να πιθανολογήσουμε ότι ενόψει της πιθανής αναβάθμισης του αστικού τοπίου μέσω της δημιουργίας έργων τέχνης του δρόμου, η εν λόγω μορφή τέχνης θα μπορούσε να μην εκλαμβάνεται από το κοινωνικό σύνολο ως φθορά, ο παράγοντας της μείωσης της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος να αποκλεισθεί, το ασήμαντο της προκληθείσας βλάβης να θεμελιωθεί, και άρα η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της φθοράς της ξένης ιδιοκτησίας να κριθεί ως μη στοιχειοθετημένη.

IV. Ο Ρόλος του Ιδιοκτήτη του Πράγματος στη Δίωξη του Καλλιτέχνη του Δρόμου

Όπως κατέστη σαφές παραπάνω, κατά την ανάλυση του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας και του κριτηρίου της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος, ο ιδιοκτήτης του πράγματος στην επιφάνεια του οποίου δημιούργησε ο καλλιτέχνης του δρόμου, διαθέτει κεντρικό ρόλο στο πλαίσιο μιας μελέτης της street art από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου. Οι αντιλήψεις του συγκεκριμένου προσώπου περί του τί

²⁵ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 346-347.

²⁶ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 347.

²⁷ ΑΠ 1231/1982, ΠΧ ΛΓ'/473.

συνιστά τέχνη και τί βανδαλισμός δεν είναι, ωστόσο, ουσιώδεις μόνο στο επίπεδο μιας θεωρητικής ανάλυσης της τέχνης του δρόμου ως φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, αλλά και κατά τα κρίσιμα στάδια της άσκησης ποινικής δίωξης σε βάρους του δημιουργού και της αξιολόγησης της πράξης του από τις αρχές της ποινικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, από τον «παθόντα» εξαρτάται υπό ορισμένες προϋποθέσεις το αν ο street artist θα διωχθεί ή όχι από τις αρχές για την πράξη του, καθώς αυτός είναι καταρχάς σε θέση να δώσει τη συναίνεσή του στη δημιουργία του έργου επί του πράγματος που ανήκει στην κυριότητά του, καθιστώντας την δημιουργία αυτή ατιμώρητη, ενώ ο ίδιος μπορεί επίσης να απόσχει από την εκάστοτε απαιτούμενη υποβολή έγκλησης, χωρίς την οποία η τυχόν αξιόποινη πράξη της δημιουργίας δεν διώκεται.

Αναφορικά με τη συναίνεση του παθόντος ιδιοκτήτη, αυτή αποτελεί λόγο αποκλεισμού του άδικου χαρακτήρα της φθοράς, ενόψει του διαθέσιμου χαρακτήρα του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας²⁸, το οποίο αφορά όχι μόνο την υλική υπόσταση ενός πράγματος, αλλά και τη σχέση εξουσίας μεταξύ του πράγματος αυτού και του κυρίου του, ο οποίος έχει το δικαίωμα να προσδιορίζει τη σχέση αυτή κατά το δοκούν²⁹. Ο συγκεκριμένος λόγος άρσης του άδικου έχει σημασία στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης, στο βαθμό που μεγάλος αριθμός έργων τέχνης του δρόμου εκπονείται κατόπιν παραγγελίας, αφού δηλαδή ο ίδιος ο ιδιοκτήτης ενός αντικειμένου ζητήσει από έναν ή περισσότερους street artists να δημιουργήσουν επί της ιδιοκτησίας του. Η απάντηση στο ερώτημα αν υφίστανται έννομες συνέπειες, και συγκεκριμένα αν στοιχειοθετείται το αδίκημα της φθοράς στις περιπτώσεις αυτές, είναι βεβαίως αρνητική.

Ειδικότερα, κατά την κρατούσα στη θεωρία άποψη, η συναίνεση του παθόντος στην τελούμενη «φθορά» συνιστά λόγο άρσης του άδικου χαρακτήρα της εκάστοτε καταρχήν άδικης πράξης³⁰. Η συναίνεση αυτή αποκλείει, δηλαδή, το άδικο της φθοράς, το οποίο αρχικά θεμελιώνεται με την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος³¹. Σύμφωνα με άλλη γνώμη, σε περίπτωση συναίνεσης του ιδιοκτήτη, η αντικειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου αδικήματος δεν πληρούται καν (αποκλεισμός της πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης της

---

²⁸ Βλ. Παύλου, όπ.π. 202.

²⁹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 287.

³⁰ Βλ. *Μυλωνόπουλο*, όπ.π. 350-351.

³¹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 286.

φθοράς)³², δεδομένου ότι «για τη συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος του άρθρου 381 ΠΚ απαιτείται η πράξη της φθοράς να επιχειρείται εναντίον της βούλησης του ιδιοκτήτη»³³. Παρά τη θεωρητική αυτή διχογνωμία, το έννομο αποτέλεσμα της συναίνεσης του ιδιοκτήτη σε πράξεις «φθοράς» είναι το ίδιο, το ατιμώρητο δηλαδή αυτών των πράξεων.

Όσον αφορά δε την υποβολή έγκλησης από τον παθόντα, αυτή αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 50 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας³⁴ δικονομική προϋπόθεση της δίωξης. Με άλλα λόγια, σε συγκεκριμένες, προβλεπόμενες από το νόμο περιπτώσεις, ο δράστης ενός εγκλήματος δε διώκεται για την πράξη του από τις αρχές αν ο παθών δεν το αιτηθεί. Καθοριστικό παράγοντα της διάκρισης μεταξύ των αυτεπαγγέλτως διωκόμενων και των κατ' έγκληση διωκόμενων αδικημάτων αποτελεί η απαξία των τελευταίων. Ισχύει δηλαδή ο κανόνας της αυτεπάγγελτης δίωξης, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 36 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας³⁵, εκτός εάν ο νομοθέτης κρίνει ότι η απαξία ενός εγκλήματος είναι τέτοια, ώστε να πρέπει να εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια «του φορέα του προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού, δηλαδή του ιδιοκτήτη του πράγματος»³⁶ το αν θα επιδιώξει τη δίωξη του δράστη³⁷.

Στην περίπτωση της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, εκτός από το βασικό έγκλημα της διάταξης της παραγράφου 1 του άρθρου 381, στον Ποινικό Κώδικα τυποποιούνται τόσο προνομιούχες, όσο και διακεκριμένες παραλλαγές του. Οι παραλλαγές αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και, συνεπεία αυτών, αυξημένη ή μειωμένη απαξία, και ως εκ τούτου τιμωρούνται είτε ελαφρύτερα (προνομιούχες παραλλαγές) είτε βαρύτερα (διακεκριμένες παραλλαγές). Ειδικότερα, τόσο η βασική μορφή φθοράς (ΠΚ 381 παρ. 1), όσο και η προνομιούχος φθορά ευτελούς αξίας (ΠΚ 381 παρ. 2³⁸) παρουσιάζουν, σύμφωνα με το δικαίκο μας σύστημα, μειωμένη απαξία και συνεπώς δικώκονται μόνο κατ' έγκληση βάσει του άρθρου 383 ΠΚ³⁹. Κρίνεται, λοιπόν, ότι οι πράξεις αυτές δεν θα πρέπει να επισύρουν αυτομάτως την

³² Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 287.

³³ Βλ. Δέτση, όπ.π. 501.

³⁴ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

³⁵ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

³⁶ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 293.

³⁷ Ανδρουλάκης Ν. Κ., *Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης* (3^η έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκουλας, Αθήνα, 2007, σελ. 268.

³⁸ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

³⁹ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού με τη μορφή της αυτεπάγγελτης δίωξης, και συνακόλουθα δεν διώκονται εάν δεν το ζητήσει ο ίδιος ο παθών, ο ιδιοκτήτης δηλαδή του πράγματος που υπέστη τη φερόμενη φθορά.

Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της διακεκριμένης φθοράς ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, όπως αυτή τυποποιείται στο άρθρο 382 παρ. 2 στ. β'⁴⁰, πράγμα που την διαφοροποιεί από τις λοιπές διακεκριμένες παραλλαγές του άρθρου 382 ΠΚ⁴¹. Πρόκειται συγκεκριμένα για την απρόκλητη φθορά (ΠΚ 382 παρ. 1⁴²), τη φθορά πράγματος που χρησιμεύει σε κοινό όφελος (ΠΚ 382 παρ. 2 περ. α'⁴³), τη φθορά που έγινε με φωτιά ή εκρηκτικά (ΠΚ 382 παρ. 2 περ. γ'⁴⁴), την απρόκλητη φθορά που έγινε από περισσότερους ή κατά πράγματος ιδιαίτερα μεγάλης αξίας ή κατά πράγματος που χρησιμεύει στο κοινό όφελος ή που έγινε με φωτιά ή εκρηκτικά (ΠΚ 382 παρ. 3⁴⁵) και τη φθορά μνημείου (ΠΚ 382 παρ. 4⁴⁶)⁴⁷, πράξεις οι οποίες υπάγονται στον κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης.

V. Η Street Art ως Φθορά: Καταστροφή, Βλάβη ή Ρύπανση;

Κατόπιν της εξέτασης του ρόλου του «παθόντος» ιδιοκτήτη στη δίωξη και τιμώρηση του καλλιτέχνη του δρόμου, θα πρέπει να μελετηθεί ο χαρακτηρισμός της street art ως φθοράς, το εάν ο εν λόγω χαρακτηρισμός είναι πράγματι προσήκων, και ως εκ τούτου, το αν όντως η δημιουργία ενός έργου τέχνης του δρόμου στοιχειοθετεί την αντικειμενική υπόσταση της εν λόγω αξιόποινης πράξης. Η φθορά ξένης ιδιοκτησίας, όπως τυποποιείται στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, είναι έγκλημα πολύτροπο, και συγκεκριμένα υπαλλακτικώς μικτό⁴⁸, αφού μπορεί να τελεστεί με τρεις αυτοτελείς τρόπους⁴⁹, και ειδικότερα με καταστροφή, βλάβη ή αχρήστευση του πράγματος («1. Όποιος με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του...»⁵⁰). Όσον αφορά την

---

⁴⁰ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴¹ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴² Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴³ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴⁴ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴⁵ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴⁶ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴⁷ Βλ. Παύλου, όπ.π. 210 επ.

⁴⁸ Βλ. Παύλου, όπ.π. 201.

⁴⁹ Βλ. Παύλου, όπ.π. 202.

⁵⁰ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

υπό μελέτη περίπτωση δημιουργίας έργου street art επί ξένου κινητού ή ακινήτου, ή αλλιώς των περιπτώσεων «αφισκόλλησης, αναγραφής συνθημάτων, βαψίματος ή γενικά λερώματος τοίχων, αυτοκινήτων, στύλων και άλλων πραγμάτων»⁵¹ και «το[υ] μουτζουρώμα[τος] ενός αντικειμένου ή το[υ] βαψίμα[τός] του με μελάνι ή μπογιά»⁵², όπως θα μπορούσε μια τέτοια πράξη να χαρακτηριστεί από τη θεωρία και τη νομολογία αυστηρά βάσει νομικών κριτηρίων, αυτές κατά μία άποψη χαρακτηρίζονται ως καταστροφή του πράγματος, κατά άλλη ως βλάβη, και κατά μία τρίτη ως ρύπανση, υπαγόμενη στην ευρύτερη έννοια της βλάβης.

Η παράθεση και μελέτη των επιμέρους αυτών μορφών φθοράς παρουσιάζει ενδιαφέρον στο πλαίσιο του παρόντος, καθώς η τέχνη του δρόμου θα ήταν, κατά την γράφουσα, ορθότερο να χαρακτηριστεί ως ρύπανση, με συνέπεια τη γέννηση ερωτημάτων σχετικά με τον αξιόποιο χαρακτήρα της πράξης δημιουργίας ενός τέτοιου έργου, αλλά και του νομικού χαρακτηρισμού που της αποδίδεται.

1. Καταστροφή

Η πρώτη άποψη, σύμφωνα με την οποία το βάψιμο ενός τοίχου και γενικότερα «η ακόμη και για καλλιτεχνικούς σκοπούς επένεργεια σε ένα αντικείμενο»⁵³ συνιστά καταστροφή του, δε φαίνεται να συναντά ευρεία απήχηση σε θεωρία και νομολογία. Κατά τον Παύλου, για να λογιστεί ένα πράγμα ως κατεστραμμένο, θα πρέπει μεν να υπάρξει επένεργεια στη ύλη του και μέσω της επένεργειας αυτής αλλοίωσή του, δεν απαιτείται δε αχρήστευση. Αρκεί, συνεπώς, η επέμβαση τρίτου στην «υλική του ιδιοσυστασία είτε την εξωτερική μορφή του, σε σχέση με το σχήμα ή το χρώμα»⁵⁴. Ο ίδιος σημειώνει, μάλιστα, ότι προκειμένου να γίνει λόγος για φθορά με την έννοια της καταστροφής, αρκεί «αυτή να μην είναι ασήμαντη, ούτως ώστε να απαιτείται πάντως μία ελάχιστη προσπάθεια επανορθώσεως ή αποκαταστάσεως»⁵⁵. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η χρήση μπογιάς ή η επικόλληση αφισών, στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός έργου street art, θα μπορούσε κατά την ως άνω άποψη να στοιχειοθετήσει καταστροφή πράγματος, καθώς μια τέτοια επένεργεια δεν θα ήταν «εντελώς

---

⁵¹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 283.

⁵² Βλ. Παύλου, όπ.π. 203.

⁵³ Βλ. Παύλου, όπ.π. 203.

⁵⁴ Βλ. Παύλου, όπ.π. 202-203.

⁵⁵ Βλ. Παύλου, όπ.π. 204.

πρόσκαιρη ή αυτόματα επανορθώσιμη»⁵⁶, αλλά θα απαιτούσε έστω και μια ελάχιστη προσπάθεια απομάκρυνσης του έργου από την επιφάνεια της ξένης ιδιοκτησίας.

2. Βλάβη

Κατά τη δεύτερη - και κρατούσα - άποψη, οι υπό έρευνα επεμβάσεις σε ξένο κινητό ή ακίνητο οδηγούν σε στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας υπό τη μορφή βλάβης. Σύμφωνα με τον *Μυλωνόπουλο*, βλάβη υπάρχει όταν υφίσταται επέμβαση στην ύλη ενός πράγματος, η οποία «μειώνει όχι ασήμαντα την κατά προορισμό χρησιμότητά του»⁵⁷, ωστόσο δεν απαιτείται αλλοίωση της ύλης του πράγματος αυτού⁵⁸, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της καταστροφής. Την άποψη αυτή συμμαρτίζεται και ο *Δέτσης* («Η βλάβη του πράγματος μπορεί να συνίσταται είτε στη βλάβη της ουσίας αυτού, είτε στη μείωση της χρησιμότητάς του χωρίς να βλάπτεται η ουσία του»⁵⁹), όπως επίσης και η νομολογία του Αρείου Πάγου.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 1231/1982 απόφαση του τελευταίου, «βλάβην αποτελεί και πάσα επί του πράγματος ενέργεια, δι' ης μειούται η χρησιμότης αυτού άνευ βλάβης της ουσίας του, τοιαύτη δε είναι επί εξωτερικών τοίχων οικοδομημάτων και η ρύπανσις τούτων, δια της αναγραφής διαφόρων συνθημάτων επ' αυτών, εις την χρησιμότητα των οποίων ανήκει και η άψογος εμφάνισις των»⁶⁰. Βάσει των παραπάνω παρατηρήσεων, οποιαδήποτε καλλιτεχνική επέμβαση εν είδει τέχνης του δρόμου στην επιφάνεια ενός αντικειμένου θα ενέπιπτε καταρχήν στον ορισμό του ΠΚ 381 περί φθοράς ξένης ιδιοκτησίας και θα χαρακτηριζόταν ως «βλαπτική» της ιδιοκτησίας αυτής, ενόψει της μείωσης της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος, όπως η έννοια αυτή αναλύθηκε παραπάνω.

3. Ρύπανση

Ο *Μαργαρίτης*, αναλύοντας την ερμηνεία και την εφαρμογή του Ποινικού Κώδικα, και ειδικότερα του εγκλήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, αναφέρει ότι «Μπορεί να φθαρεί η ουσία του πράγματος και με τη ρύπανση ή την παραμόρφωσή

⁵⁶ Βλ. Παύλου, όπ.π. 204.

⁵⁷ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 346.

⁵⁸ Βλ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. 345-346.

⁵⁹ Βλ. Δέτση, όπ.π. 498.

⁶⁰ ΑΠ 1231/1982, ΠΧ ΛΓ' /473.

του», φέρνοντας ως παράδειγμα την αναγραφή συνθημάτων σε τοίχο⁶¹. Παρόμοια παραδείγματα χρησιμοποιούνται και από τους *Μανωλεδάκη* και *Μπιτζιλέκη* («οι γνωστές περιπτώσεις αφισκοκόλλησης, αναγραφής συνθημάτων, βαψίματος ή γενικά λερώματος τοίχων, αυτοκινήτων, στύλων και άλλων πραγμάτων»⁶²), προκειμένου να αναδειχθεί μια επιμέρους κατηγορία βλάβης που συνιστά φθορά ξένης ιδιοκτησίας, και συγκεκριμένα η ρύπανση. Σύμφωνα με τη θεωρία, ρύπανση πράγματος υφίσταται όταν μεταβάλλεται μεν η εξωτερική μορφή αυτού, δεν υπάρχει δε επέμβαση στην ύλη του, ούτε και μείωση της κατά προορισμό λειτουργίας του⁶³. Με τη ρύπανση «αλλοιώνεται όμως η κοινωνική του ταυτότητα»⁶⁴, και επομένως μειώνεται η κατά προορισμό χρησιμότητά του. Οδηγούμαστε, λοιπόν, και στην περίπτωση της street art ως ρύπανσης σε αποτελέσματα όμοια με αυτά στα οποία καταλήξαμε και ως προς τη βλάβη.

Πάρα ταύτα, η έννοια της ρύπανσης συνεισφέρει και χρήζει περαιτέρω ανάλυσης στο πλαίσιο του παρόντος, δεδομένου ότι εμπεριέχει και παραπέμπει κατά τρόπο έμμεσο, πλην σαφή, στον παράγοντα της αισθητικής, μία πτυχή της φθοράς την οποία τόσο η καταστροφή, όσο και η βλάβη ως μορφές φθοράς φαίνονται να παραγνωρίζουν. Ο παράγοντας της αισθητικής συνιστά, ωστόσο, κομβικό στοιχείο της έννοιας της Τέχνης, και φυσικά διαθέτει κεντρικό ρόλο στις συζητήσεις περί του αξιόπουνου χαρακτήρα της street art, και κατά πόσο αυτός είναι θεμιτός και κατανοητός.

Όπως προαναφέρθηκε, η μεταβολή της εξωτερικής μορφής ενός πράγματος συνιστά ρύπανση και άρα βλάβη, η οποία στοιχειοθετεί την αξιόποινη πράξη της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Θα ήταν, ωστόσο, ορθό κάθε τέτοια μεταβολή να οδηγεί στο παραπάνω αποτέλεσμα; Είναι, με άλλα λόγια, αποδεκτό οποιουδήποτε είδους επέμβαση στην αισθητική εικόνα ενός πράγματος να κρίνεται από νομική άποψη ως φθορά; Σύμφωνα με το *Μανωλεδάκη* και το *Μπιτζιλέκη*, η απάντηση είναι καταρχάς αρνητική, «γι' αυτό εξάλλου και ο νομοθέτης δεν περιέλαβε τη ρύπανση γενικά ως μορφή φθοράς»⁶⁵. Κατά τους δύο συγγραφείς, οποιαδήποτε επένεργεια στην εξωτερική μορφή ενός πράγματος θα καθίστατο αξιόποινη, ανεξαρτήτως της

⁶¹ Βλ. Μαργαρίτη, όπ.π. 1124.

⁶² Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 283.

⁶³ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 283.

⁶⁴ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 283.

⁶⁵ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 284.

ευκολίας ή δυσκολίας αποκατάστασής της, εάν ως συστατικό στοιχείο του πράγματος λογιζόταν και η αισθητική του εμφάνιση⁶⁶.

Επιπλέον, σχολιάζοντας την προαναφερθείσα υπ' αριθμόν 1231/1982 απόφαση του Αρείου Πάγου⁶⁷, σημειώνουν:

*Η εξωτερική όψη του τοίχου αποτελεί μέρος της ύλης του (και το χρώμα πάντως ανήκει στην ύλη του πράγματος), όχι όμως και η απλή αισθητική εικόνα ενός πράγματος, ακόμα κι αν αυτή έχει λάβει έναν αντικειμενικό χαρακτήρα. Φθορά λοιπόν είναι η αλλοίωση της υπόστασης του πράγματος ή της αντικειμενικής του λειτουργίας και όχι κάθε μεταβολή της σημασίας που υποκειμενικά αποδίδει στο πράγμα ο ιδιοκτήτης του.*⁶⁸

Στη συνέχεια δε, προσθέτουν:

*«Η στέρηση της χαράς από την άψογη εμφάνιση του πράγματος» ούτε καταστροφή ούτε βλάβη αυτού συνιστά, αλλά ούτε και ρύπανση του πράγματος κατ' ανάγκην σημαίνει, καθώς και η έννοια της ρύπανσης είναι στην ουσία υποβάθμιση της αισθητικής που αντικειμενικά έχει το πράγμα και όχι της αισθητικής του συγκεκριμένου ιδιοκτήτη ή της οποιασδήποτε άλλης σημασίας που αυτός προσδίδει στο πράγμα.*⁶⁹

Με βάση τις παραπάνω -πολύτιμες για την παρούσα μελέτη- παρατηρήσεις, ορισμένη επενέργεια στην εξωτερική μορφή ενός αντικειμένου, και η επέμβαση με αυτόν τον τρόπο στην αισθητική του εμφάνιση, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ρύπανση στοιχειοθετούσα φθορά ξένης ιδιοκτησίας υπό δύο προϋποθέσεις, οι οποίες θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς. Η πρώτη εξ αυτών συνίσταται στην υποβάθμιση της αισθητικής εικόνας του πράγματος βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, χωρίς να εξετάζονται οι κρίσεις του ιδιοκτήτη περί αισθητικής ή η σημασία του πράγματος για αυτόν. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να παραβλέψει κανείς το γεγονός ότι η έννοια της αισθητικής είναι συνήθως ασυμβίβαστη με οποιαδήποτε αντικειμενική κρίση, απαιτείται, επομένως, έρευνα της συνδρομής της δεύτερης προϋπόθεσης. Έτσι, στη ρύπανση, όπως και στην περίπτωση της βλάβης, θα πρέπει να ελεγχθεί ο βαθμός δυσκολίας της αποκατάστασης της πρότερης κατάστασης του πράγματος, δηλαδή το

⁶⁶ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 284.

⁶⁷ ΑΠ 1231/1982, ΠΧ ΛΓ'473.

⁶⁸ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 283.

⁶⁹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 284.

εάν η απομάκρυνση λ.χ. της μπογιάς από έναν τοίχο είναι δυνατή χωρίς την αλλοίωση της ύλης του τελευταίου, συμπεριλαμβανομένων της επιφάνειας και του χρώματός του, όπως επίσης και το πόσο χρόνο, κόπο και χρήμα μπορεί να απαιτεί μια τέτοια αποκατάσταση⁷⁰.

Συνοψίζοντας, έχοντας αναλύσει τις επιμέρους μορφές υπό τις οποίες η δημιουργία ενός έργου street art θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει φθορά ξένης ιδιοκτησίας, οδηγείται κανείς στο συμπέρασμα ότι ο χαρακτηρισμός της ρύπανσης φαίνεται να προσήκει περισσότερο σε σύγκριση με οποιονδήποτε άλλον. Και αυτό, διότι κατά τη νομική κρίση της street art υπό το πρίσμα της ρύπανσης, αφενός λαμβάνεται υπόψιν το στοιχείο της αισθητικής, το οποίο είναι συστατικό κάθε είδους τέχνης, και αφετέρου, το κριτήριο της μείωσης της κατά προορισμό χρησιμότητας του πράγματος μετριάζεται, καθώς η συγκεκριμένη έννοια είναι μεν κεντρική και στην περίπτωση της ρύπανσης, δεν εμπεριέχει ωστόσο την σημασία που το πράγμα μπορεί να έχει για τον ιδιοκτήτη του ή τις θέσεις του τελευταίου περί αισθητικής, όπως συμβαίνει στις μορφές της καταστροφής και της βλάβης.

Αντίθετα, αυτά που μελετώνται είναι ο βαθμός στον οποίο προσεβλήθη η κοινωνική ταυτότητα του πράγματος, κρίνοντας ωστόσο την προσβολή αυτή με βάση τα πιο αντικειμενικά κριτήρια των κοινωνικών αντιλήψεων περί αισθητικής και της ευκολίας αποκατάστασης της πρότερης κατάστασης του πράγματος. Συνεπώς, δεδομένου ότι η ανάλυσή μας εστιάζει σε καλλιτεχνικές επεμβάσεις επί κινητών ή ακινήτων που εντάσσονται στο αστικό τοπίο, και που κρίνονται καθημερινά ως προς την αξία τους από αόριστο αριθμό προσώπων και όχι μόνο από τον ιδιοκτήτη, ο οποίος έχει σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις συμφέρον προς αποκατάσταση του πράγματός του, οι παραπάνω παράγοντες φαίνονται πιο ταιριαστοί στο πλαίσιο του παρόντος.

VI. Ρύπανση: Φθορά Ξένης Ιδιοκτησίας ή Υποβάθμιση του Περιβάλλοντος;

Επιστρέφοντας στην παρατήρηση των *Μανωλεδάκη* και *Μπιτζιλέκη* σχετικά με το ότι «ο νομοθέτης δεν περιέλαβε τη ρύπανση γενικά ως μορφή φθοράς»⁷¹, και διαπιστώνοντας την πολυπλοκότητα των παραγόντων που θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν συνδυαστικώς στο πλαίσιο του νομικού χαρακτηρισμού της τέχνης του

⁷⁰ Βλ. *Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη*, όπ.π. 283.

⁷¹ Βλ. *Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη*, όπ.π. 284.

δρόμου ως ρύπανσης, θα πρέπει στο σημείο αυτό να εξετασθούν ως ενδεχόμενα ο μη αξιόποινος χαρακτήρας της street art ή ο αξιόποινος χαρακτήρας της μόνο ως υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Αρχικά, σημειώνεται ότι συνιστά θεμέλιο του Ποινικού μας Δικαίου η αρχή «κανένα έγκλημα καμία ποινή χωρίς νόμο» (“nullum crimen nulla poena sine lege”), σύμφωνα με την οποία μόνο οι πράξεις που ρητώς προβλέπονται από νόμο είναι αξιόποινες και μόνο οι ποινές που ρητώς προβλέπονται από νόμο επιβάλλονται (άρθρο 1 ΠΚ⁷² και άρθρο 7 Συντάγματος⁷³)⁷⁴. Βάσει αυτού, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως φθορά και να τιμωρηθεί ως τέτοια οποιαδήποτε πράξη ρύπανσης, δεδομένου ότι η ρύπανση δεν προβλέπεται από τον Ποινικό Κώδικα ρητώς ως επιμέρους μορφή του εγκλήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας.

Αντίθετα, σε περιπτώσεις ρύπανσης, συμπεριλαμβανομένων των εξεταζομένων, θα πρέπει να μελετηθούν τα ενδεχόμενα αφενός, της μη δίωξης και μη τιμώρησης της πράξης ενόψει της προαναφερθείσας θεμελιώδους αρχής «κανένα έγκλημα καμία ποινή χωρίς νόμο» και αφετέρου, της στοιχειοθέτησης μόνο του αδικήματος της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όπως αυτό προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 28 παρ. 1 στ. α' του Ν. 1650/1986⁷⁵. Το τελευταίο ενδεχόμενο υποστηρίζεται αφενός, από τον ορισμό του περιβάλλοντος, ο οποίος διατυπώνεται στο άρθρο 2 παρ. 1 του ίδιου νόμου ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες»⁷⁶, αλλά και περαιτέρω από τη νομολογία των εθνικών ποινικών δικαστηρίων, η οποία χαρακτηρίζει την αναγραφή συνθημάτων σε τοίχο ως φθορά ξένης ιδιοκτησίας συρρέουσα με υποβάθμιση περιβάλλοντος^{77 78 79}.

---

⁷² Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁷³ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁷⁴ Χωραφάς, Ν. Α., *Ποινικόν Δίκαιον*, Τόμος Πρώτος, (Εκδόσις Ένατη), Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978, σελ. 56.

⁷⁵ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁷⁶ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁷⁷ ΑΠ 444/2002, ΠΧ ΝΒ 990, στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρεται: «Μεταξύ των παραπάνω εγκλημάτων της φθοράς ξένου πράγματος που χρησιμεύει σε κοινό όφελος και της υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος, όταν αυτά τελούνται με μία και την αυτή πράξη του δράστη υπάρχει πραγματική καθ' ιδίαν συρροή, αφού είναι διαφορετικά τα στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως καθ' ενός από τα εγκλήματα αυτά και διαφορετικά το προστατευόμενο στην περίπτωση καθενός από αυτά έννομο αγαθό.»

⁷⁸ Βλ. Παύλου, όπ.π. 208.

Αξίζει στο σημείο αυτό να υπογραμμισθεί ότι, σε αντίθεση με την περίπτωση της φθοράς, όπου «παθών» είναι ο ιδιοκτήτης του πράγματος που υπέστη τη φερόμενη φθορά, σε ποινική διαδικασία που αφορά στο αδίκημα της υποβάθμισης περιβάλλοντος θεωρούνται παθόντες και δικαιούνται να παραστούν ως πολιτικώς ενάγοντες, «και το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων εκτελέστηκε το έγκλημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή» (άρθρο 28 παρ. 7 του ν. 1650/1986⁸⁰). Πρόκειται, λοιπόν, για αδίκημα που προσβάλλει το έννομο αγαθό του περιβάλλοντος και θεωρείται ότι αφορά το κοινωνικό σύνολο και το ίδιο το Κράτος και τους φορείς του, πράγμα που δικαιολογεί και τη βαρύτητα που αποδίδεται στις αντίστοιχες πράξεις.

Βάσει των παραπάνω ορισμών, καθίσταται κατανοητό ότι, ο χρωματισμός ενός τοίχου, η επικόλληση σε αυτόν αφισών, και οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση στο – κατά κανόνα - αστικό περιβάλλον στο πλαίσιο δημιουργίας ενός έργου street art, θα μπορούσε να θεωρηθεί ρύπανση, και συνακόλουθα υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με την έννοια της πρόκλησης υλικής ζημιάς που καθιστά το αστικό τοπίο ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του (λ.χ. ομοιομορφία στο χρώμα των τοίχων των κτισμάτων που βρίσκονται σε ορισμένη γειτονιά), και συνακόλουθης επέλευσης αρνητικών επιπτώσεων στην ποιότητα ζωής και στις αισθητικές αξίες των κατοίκων του. Στο ίδιο συμπέρασμα φαίνεται να κατέληξε και ο Άρειος Πάγος στην υπ' αριθμόν 444/2002 απόφασή του⁸¹, με την οποία έκρινε ότι η αναγραφή συνθημάτων με σπρέυ μαύρου χρώματος στην πρόσοψη σχολείου («σε καθαρό λευκό τοίχο») συνιστά «φθορά (βλάβη) στο ξένο αυτό ακίνητο που χρησιμεύει σε κοινό όφελος (σχολείο)», αλλά και «υποβάθμιση του περιβάλλοντος με μεταβολή του που έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα της ζωής και τις αισθητικές αξίες», με την έννοια των διατάξεων του ν. 1650/1986.

Ωστόσο, ο νομικός αυτός χαρακτηρισμός, αν και ενδεχομένως προσήκων σε ορισμένες περιπτώσεις graffiti, δεν είναι απαραίτητα ταιριαστός σε συζητήσεις που αφορούν έργα street art με εξωραϊστική επίδραση στο αστικό τοπίο. Κι αυτό, λόγω

---

⁷⁹ Βλ. Μυλωνόπουλο Χρ. Χ., 2006, όπ.π. 362.

⁸⁰ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁸¹ ΑΠ 444/2002, ΠΧ ΝΒ 990.

της έλλειψης του στοιχείου της ρύπανσης, όπως αυτή ορίζεται από τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 του Ν. 1650/1986, και συγκεκριμένα ως «η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να αντικαταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του»⁸², αλλά και της έλλειψης του στοιχείου της υποβάθμισης, δηλαδή της «πρόκλησης από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιαδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.» (άρθρο 2 παρ. 4 του Ν. 1650/1986⁸³). Συνεπώς, φαίνεται πως ούτε το αδίκημα της υποβάθμισης θα μπορούσε στις υπό έρευνα περιστάσεις να στοιχειοθετηθεί.

VII. Η Τέχνη του Δρόμου ως Απρόκλητη Φθορά Ξένης Ιδιοκτησίας

Η διακεκριμένη παραλλαγή της απρόκλητης φθοράς έχει ιδιαίτερη αξία και θα πρέπει να αναλυθεί στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας ενόψει των λόγων που υπαγορεύουν την αυξημένη απαξία και δικαιολογούν τη βαρύτερη τιμώρησή της. Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 382 ΠΚ⁸⁴, η φθορά ξένης ιδιοκτησίας, όπως τυποποιείται στο ΠΚ 381 παρ. 1, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, «αν έγινε χωρίς πρόκληση από τον παθόντα». Το στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης της εν λόγω διακεκριμένης παραλλαγής της φθοράς, το οποίο έχει απασχολήσει εντόνως τόσο τη θεωρία, όσο και τη νομολογία, είναι αυτό του «απρόκλητου». Το αυξημένο ενδιαφέρον και οι εκτενείς αναλύσεις που επιχειρούνται αναφορικά με το συγκεκριμένο στοιχείο είναι κατανοητές, καθώς ακριβώς αυτό συνιστά το δικαιολογητικό λόγο της αυξημένης απαξίας του εν λόγω εγκλήματος.

Σύμφωνα με τον *Μανωλεδάκη* και τον *Μπιτζιλέκη*, «όταν... ο νόμος χρησιμοποιεί τη διατύπωση «χωρίς πρόκληση από τον παθόντα», δεν εννοεί βεβαίως να μην

---

⁸² Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁸³ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁸⁴ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

προκάλεσε τον δράστη ο παθών με τη συμπεριφορά του»⁸⁵, καθώς σε αυτήν την περίπτωση τα περισσότερα εγκλήματα θα θεωρούνταν απρόκλητα, και ως εκ τούτου διακεκριμένα⁸⁶, κάτι που δεν θα ήταν επιτρεπτό στα πλαίσια του Ποινικού μας Δικαίου, όπου «η επιβάρυνση είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας»⁸⁷. Αντίθετα, όπως παρατηρεί ο Μαργαρίτης,

Υπάρχει απρόκλητη φθορά, όταν ο δράστης και ο παθών δεν είχαν καμία σχέση ή επαφή προηγουμένως σε οποιοδήποτε επίπεδο κοινωνικών σχέσεων (λ.χ. δεν είχαν συναντηθεί) και ο δράστης δεν είχε κανένα λόγο, δικαιολογημένο ή μη, να στραφεί κατά του συγκεκριμένου υλικού αντικειμένου, στο οποίο συγκεκριμενοποιείται η ιδιοκτησία, δηλ. ενεργεί χωρίς αιτία, με στόχο την ιδιοκτησία ως κοινωνικό αγαθό, από αμφισβήτηση και εχθρότητα γενικά της κοινωνικής τάξης των πραγμάτων»⁸⁸.

Αυτή ακριβώς η «αμφισβήτηση και εχθρότητα γενικά της κοινωνικής τάξης των πραγμάτων»⁸⁹, και ειδικότερα του εννόμου αγαθού της ιδιοκτησίας, συνιστά το δικαιολογητικό λόγο της αυξημένης ποινικής βαρύτητας της απρόκλητης φθοράς, το ότι δηλαδή ο δράστης στοχοποιεί το έννομο αγαθό της ιδιοκτησίας κατά τρόπο αυθαίρετο και τυχαίο, χωρίς δηλαδή να στρέφεται κατά συγκεκριμένου ιδιοκτήτη ή αντικειμένου⁹⁰. Δημιουργείται κατ' αυτόν τον τρόπο «κίνδυνος για αόριστο αριθμό ιδιοκτησιών»⁹¹, ο οποίος καθιστά την απρόκλητη φθορά «οιονεί κοινώς επικίνδυνος έγκλημα»⁹², και ως εκ τούτου, διακεκριμένη παραλλαγή του εγκλήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Είναι προφανές ότι, η street art εμπίπτει στον παραπάνω ορισμό, καθώς η επιλογή της κινητής ή ακίνητης ιδιοκτησίας εκ μέρους του street artist είναι κατά κανόνα τυχαία, με άλλα λόγια ο τελευταίος δε στρέφεται κατά συγκεκριμένου ιδιοκτήτη, αλλά επιλέγει, λόγου χάριν, τον τοίχο επί του οποίου θα δημιουργήσει βάσει τελείως διαφορετικών κριτηρίων, όπως είναι η τοποθεσία του αντικειμένου, η ποιότητα της επιφάνειάς του κ.ά.

⁸⁵ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, ό.π. 294.

⁸⁶ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, ό.π. 294-295.

⁸⁷ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, ό.π. 295.

⁸⁸ Βλ. Μαργαρίτη, ό.π. 1129.

⁸⁹ Βλ. Μαργαρίτη, ό.π. 1129.

⁹⁰ Βλ. Παύλου, ό.π. 212.

⁹¹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, ό.π. 296.

⁹² Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, ό.π. 296.

Βάσει της παραπάνω - κρατούσας στη θεωρία - ερμηνείας της νομοθετικής διάταξης περί απρόκλητης φθοράς, καθίστανται σαφείς τόσο ο δικαιολογητικός λόγος του χαρακτηρισμού της εν λόγω μορφής φθοράς ως διακεκριμένης, όσο και η αιτία για την οποία αυτή διώκεται αυτεπαγγέλτως, σε αντίθεση με την επίσης διακεκριμένη παραλλαγή της φθοράς ιδιαίτερα μεγάλης αξίας (ΠΚ 383⁹³). Σε όμοια ερμηνεία των παραπάνω επιλογών του νομοθέτη προβαίνει και η νομολογία. Συγκεκριμένα, κρίνεται πολύτιμη για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης η παράθεση χωρίων της υπ' αριθμόν 1/1999 απόφασης του Αρείου Πάγου⁹⁴, παρότι αυτή αφορά το αδίκημα της απρόκλητης έμπρακτης εξύβρισης, καθώς στην απόφαση αυτή επιβεβαιώνεται η θεωρητική ερμηνεία του «απροκλήτου» και επεξηγείται λεπτομερέστερα η αυτεπάγγελτη δίωξη της απρόκλητης φθοράς. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Άρειο Πάγο,

απρόκλητη είναι η εξύβριση όταν ο δράστης και ο παθών δεν είχαν προηγουμένως καμία σχέση ή επαφή και ο δράστης δεν είχε κανένα λόγο να στραφεί κατά του συγκεκριμένου παθόντος, αλλά ενήργησε με κίνητρο αντικοινωνικά αισθήματα...παραπέμπουν στην ιδιαίτερη μορφή εξύβρισης που εμφανίστηκε στην ελληνική κοινωνία κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ως εκδήλωση αντικοινωνικής αυθάδειας και περιφρόνησης προς όσους είναι εντεταγμένοι σ' αυτήν. Θύμα των εξυβρίσεων αυτών μπορεί να είναι οποιοσδήποτε ανεπιλέκτως (ανύποπτος περαστικός, ανώνυμος διαβάτης, διερχόμενη γυναίκα κ.λπ.), γι' αυτό και χαρακτηρίζονται ως πράξεις «χουλιγκανισμού»...Αντίθετα, αν γίνει δεκτό ότι ως απρόκλητη νοείται η σε βάρος συμπτωματικού θύματος εξύβριση, η αυτεπάγγελτη δίωξη είναι εύλογη, διότι πρόκειται για αντικοινωνική εκδήλωση, που στρέφεται κατά του οποιουδήποτε απροσώπως, κατά του ανυποψίαστου κοινωνού, ενδιαφέρει επομένως όχι τόσο το συμπτωματικό θύμα όσο γενικότερα την έννομη τάξη.

Είναι, όμως, πράγματι η ερμηνεία αυτή σύμφωνη με το γράμμα του νόμου και το σκοπό της διατάξεως; Η μειοψηφούσα άποψη στη συγκεκριμένη απόφαση δίνει αρνητική απάντηση, υποστηρίζοντας ότι η «πρόκληση» συνίσταται σε συμπεριφορά

---

⁹³ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁹⁴ ΟΛΑΠ 1/1999, ΠΧ ΜΘ 810.

του παθόντος που αποτέλεσε το «κίνητρο», την «αιτία» της συμπεριφοράς του δράστη. Η ερμηνεία αυτή εδράζεται, μάλιστα, κατά την άποψη της μειοψηφίας,

όχι μόνο ... στο γράμμα, δηλαδή στο κείμενο της εν λόγω διατάξεως του ΠΚ, η σαφήνεια της οποίας κατά κανένα τρόπο δεν επιτρέπει την απομάκρυνση από το γράμμα της, αλλά ακόμη υπαγορεύεται από τη λογική ερμηνεία της διατάξεως αυτής και συγκεκριμένα, τόσο από τα αίτια που προκάλεσαν τη θέσπισή της, που ήταν η έξαρση ορισμένων βίαιων πράξεων μεγάλης επιθετικότητας εναντίον ανύποπτων και άσχετων ανθρώπων και ιδίως πράξεων που γίνονται απρόκλητα, όσο και από το σκοπό της, που συνίσταται στην αυστηρότερη τιμωρία της προαναφερόμενης διακεκριμένης μορφής πράξεως εξαιτίας του μεγαλύτερου βαθμού κοινωνικής απαξίας της και μάλιστα χωρίς, προφανώς ακριβώς για τον τελευταίο λόγο, να απαιτείται έγκληση για την ποινική δίωξή της.

Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, στόχος των διατάξεων που θέτουν ως προϋπόθεση της εφαρμογής τους το «απρόκλητο» της πράξης, αλλά και σκοπός της αυτεπάγγελτης δίωξης των απρόκλητων εγκλημάτων, είναι η αντιμετώπιση του φαινομένου του «χουλιγκανισμού», και εν γένει αντικοινωνικών συμπεριφορών, γεγονός το οποίο φαίνεται να επιβεβαιώνει και η θεωρία, η οποία τονίζει τη διασύνδεση μεταξύ των διακεκριμένων παραλλαγών της φθοράς και του υπ' αριθμόν 4000/1959 νομοθετικού διατάγματος, το οποίο έχει πλέον καταργηθεί⁹⁵. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι οι μορφές «απρόκλητης εγκληματικότητας» που εισήχθησαν στον Ποινικό Κώδικα με το Ν. 1419/1984⁹⁶ αντικατέστησαν στην ουσία κάποιες από τις διατάξεις του εν λόγω διατάγματος⁹⁷, το οποίο έφερε τον τίτλο «Περί καταστολής αζιοποιώνων τινών πράξεων και συμπληρώσεως του άρθρου 6 του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας», και είναι πλέον γνωστό ως ο «νόμος περί τεντυμποϊσμού»⁹⁸.

Πέραν του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η θεσμική ιστορία των απρόκλητων εγκλημάτων του ΠΚ από άποψη κοινωνιολογίας του Δικαίου, τα νομοθετήματα στα

⁹⁵ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 294.

⁹⁶ Βλ. Παύλου, όπ.π. 211.

⁹⁷ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 294-295.

⁹⁸ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 295.

οποία εντοπίζονται οι ρίζες των εγκλημάτων αυτών, και κυρίως οι σκοποί της θεσπίσεώς τους, είναι σημαντικό να μελετηθούν στο πλαίσιο μιας νομικής ανάλυσης της street art, δεδομένου ότι η τελευταία θα μπορούσε, εξεταζόμενη από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου, να χαρακτηριστεί ως απρόκλητη φθορά. Με άλλα λόγια, οι κοινωνικοπολιτικές περιστάσεις υπό τις οποίες θεσπίστηκαν οι διατάξεις περί «τεντυμποϊσμού», απόηχο των οποίων αποτελεί και το στοιχείο του «απροκλήτου» στον σύγχρονο ελληνικό Ποινικό Κώδικα, δε συντρέχουν πλέον, ενώ ο χαρακτήρας των πράξεων που εμπίπτουν στην κατηγορία του «χουλιγκανισμού» δεν προσήκει την τέχνη του δρόμου, ώστε να δικαιολογεί τη βαρύτερη τιμώρηση και την αυτεπάγγελτη δίωξη των δημιουργών τέτοιου είδους έργων.

Συγκεκριμένα, η «εκτόνωση» του δράστη μετά από διασκέδαση ή κατά ή μετά από αντικρατική εκδήλωση μέσω του σπασίματος βιτρίνων καταστημάτων, της καταστροφής αυτοκινήτων, τηλεφωνικών θαλάμων, δημοσίων κτιρίων⁹⁹, το κάψιμο αυτοκινήτου με μολότοφ¹⁰⁰, η μετά την ήττα ομάδας θραύση καθισμάτων γηπέδου ή η μετά την έξοδο από το γήπεδο θραύση μπαμπρίζ σταθμευμένων αυτοκινήτων¹⁰¹ κλπ., όλα παραδείγματα συμπεριφορών που χρησιμοποιούνται από την θεωρία ως ενδεικτικά απρόκλητης φθοράς, στοιχειοθετούν πράγματι το αδίκημα της φθοράς με τη μορφή της καταστροφής, της βλάβης, ή ακόμα και της αχρήστευσης του πράγματος. Αντίθετα, η street art θα μπορούσε, σύμφωνα με όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, να λογιστεί μόνο ως ρύπανση, ή ακόμα και να αξιολογηθεί ως τέχνη και ως εξωραϊστική του αστικού τοπίου καλλιτεχνική επέμβαση. Ως εκ τούτου, η νομοθετικά προβλεπόμενη επαχθέστερη αντιμετώπιση του μείζονος δεν θα μπορούσε άνευ ετέρου, άνευ δηλαδή σχετικής ρητής ποινικής διάταξης, να οδηγήσει στην όμοια αντιμετώπιση του ελάσσονος.

Συνεπώς, η street art ως μορφή τέχνης, αλλά και ατομικής και συλλογικής έκφρασης που συχνά συμβάλλει στην αναβάθμιση του αστικού τοπίου, δεν θα μπορούσε να τυγχάνει της ίδιας ποινικής αντιμετώπισης με πράξεις «τυφλής» καταστροφής και βλάβης ξένης ιδιοκτησίας, τις οποίες ουσιαστικά καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες διατάξεις περί απρόκλητης εγκληματικότητας. Συνακόλουθα, το παράταιρο της εφαρμογής των διατάξεων αυτών σε περιπτώσεις

⁹⁹ Βλ. Μανωλεδάκη / Μπιτζιλέκη, όπ.π. 296.

¹⁰⁰ Βλ. Παύλου, όπ.π. 212.

¹⁰¹ Βλ. Δέτση, όπ.π. 509-510.

δημιουργίας έργων street art, το οποίο καταδεικνύεται μέσω της τελολογικής ερμηνείας του νόμου, θα ήταν ενδεχομένως αρκετό, ώστε να οδηγήσει στην αποφυγή της αυτεπάγγελτης δίωξης και της βαρύτερης τιμώρησης τέτοιων πράξεων, και συνεπώς, στην επαναφορά στην ελαφρύτερη και κατ' έγκληση διωκόμενη βασική μορφή φθοράς του άρθρου 381 παρ. 1 ΠΚ.

VIII. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αναπτύχθηκε η προβληματική περί του αξιόποινου χαρακτήρα της δημιουργίας έργων τέχνης του δρόμου, και ειδικότερα περί της στοιχειοθέτησης του αδικήματος της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Όπως κατεδείχθη, ο ρόλος του «παθόντος» είναι θεμελιώδης κατά την εξέταση του εν λόγω ζητήματος, καθώς ο ιδιοκτήτης του πράγματος είναι εκείνος που καλείται να χαρακτηρίσει το έργο στην επιφάνεια του αντικειμένου που του ανήκει είτε ως φθορά και προσβολή της κυριότητάς του είτε ως τέχνη, ζητώντας ακολούθως τη δίωξη του καλλιτέχνη του δρόμου ή συναινώντας στην πράξη αυτού, αντίστοιχα. Αντίθετα, περισσότερο αντικειμενικοί παράγοντες, όπως είναι οι κοινωνικές αντιλήψεις και η ευκολία αποκατάστασης της πρότερης κατάστασης του πράγματος, φαίνονται να λαμβάνονται υπόψη μόνο συμπληρωματικώς, μετριάζοντας το έντονα υποκειμενικό κριτήριο των αντιλήψεων του «παθόντος» περί «Ωραίου» και «Τέχνης».

Πάντως, ακόμα κι αν ο ιδιοκτήτης αξιολογήσει το έργο της street art ως βανδαλισμό, ο εκάστοτε εφαρμοστής του δικαίου είναι εκείνος που θα κληθεί να κρίνει το εάν η πράξη του καλλιτέχνη του δρόμου συνιστά τελικά αξιόποινη πράξη. Κατά την γράφουσα, η ιδιοκτησία που αποτελεί τον «καμβά» του street artist δεν καταστρέφεται, ούτε βλάπτεται, με την έννοια της ρύπανσης να θεωρείται ως η πλέον ταιριαστή στις υπό εξέταση περιπτώσεις, καθώς παραπέμπει εμμέσως στον εγγενή σε κάθε είδους τέχνη παράγοντα της αισθητικής. Ωστόσο, η τέχνη του δρόμου δε φαίνεται να στοιχειοθετεί το αδίκημα της φθοράς ούτε με τη μορφή της ρύπανσης, δεδομένου ότι η τελευταία δεν αναφέρεται ρητώς στον Ποινικό Κώδικα ως επιμέρους μορφή φθοράς και ενόψει της θεμελιώδους αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege*. Εξίσου δυσχερής θα ήταν και η υπαγωγή της street art στις διατάξεις περί υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου αυτή μάλλον εξωραϊζει παρά υποβαθμίζει το αστικό τοπίο. Σε τέτοιες περιπτώσεις θα ήταν ομοίως

παράδοξη και η εφαρμογή των διατάξεων περί απρόκλητης φθοράς, αφού η αυτεπάγγελτη δίωξη και η βαρύτερη τιμώρηση της τέχνης του δρόμου δε συνάδουν με το δικαιολογητικό λόγο και το σκοπό της θέσπισης των διατάξεων αυτών, την αντιμετώπιση δηλαδή πράξεων καταστροφής και βλάβης και εν γένει αντικοινωνικών συμπεριφορών, που υπάγονται στο φαινόμενο του λεγόμενου «χουλιγκανισμού».

Κατόπιν της παρούσας συνοπτικής έρευνας του ισχύοντος ποινικού νομικού πλαισίου, το οποίο θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής εν όψει περιπτώσεων δημιουργίας έργων που υπάγονται στην κατηγορία της street art, και εν είδει συμπεράσματος, εκφράζεται η ελπίδα ότι η έρευνα αυτή θα αποτελέσει το έναυσμα περαιτέρω βιβλιογραφικής και ερευνητικής μελέτης συναφών ζητημάτων τα οποία αναδείχθηκαν, αλλά και τα οποία αναμφίβολα θα προκύψουν μελλοντικά εν όψει της διαρκώς εξελισσόμενης φύσης του φαινομένου της τέχνης του δρόμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρουλάκης Ν. Κ., *Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης* (3^η έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007.

Δέτσης Μ.Δ., *Τα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα και την υπηρεσία- κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων (άρθρα 216-223, 235-263B, 372-406Α ΠΚ)* (Α' έκδοση), Αθήνα, 2015.

Μανωλεδάκης Ι. και Μπιτζιλέκης Ν., *Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας- Άρθρα 372-384 Π.Κ.* (14η έκδοση), Εκδόσεις Σάκκουλα- Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013.

Μαργαρίτης Μ., *Ποινικός Κώδικας- Ερμηνεία- Εφαρμογή* (2η έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009.

Μυλωνόπουλος Χρ. Χ., *Ποινικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος. Τα εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας και της Περιουσίας (άρθρα 372-406 Π.Κ.)* (Β' έκδοση), Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2006.

Μυλωνόπουλος Χρ. Χ., *Ποινικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος* (3^η έκδοση), Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2016.

Παύλου, Στ. Κλ., *Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας- Άρθρα 372-384α Π.Κ.*, Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2006.

Χωραφάς, Ν. Α., *Ποινικόν Δίκαιον*, Τόμος Πρώτος, (Έκδοσις Ένατη), Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978.

Επιστημονικά Άρθρα

Lerman C., *Protecting Artistic Vandalism: Graffiti and Copyright Law*, NYU Journal of Intellectual Property and Entertainment Law, vol. 2, 2013.

P. N. Salib, "The Law of Banksy: Who Owns Street Art?", *The University of Chicago Law Review*, vol. 82, no4, 2015.

Νομολογία

ΑΠ 1231/1982, ΠΧ ΛΓ' /473.

ΟΛΑΠ 1/1999, ΠΧ ΜΘ 810.

ΑΠ 444/2002, ΠΧ ΝΒ 991.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Άρθρο 1- Καμία ποινή χωρίς νόμο

Ποινή δεν επιβάλλεται παρά μόνο για τις πράξεις εκείνες για τις οποίες ο νόμος την είχε ρητά ορίσει πριν από την τέλεσή τους.

Άρθρο 381- Φθορά ξένης ιδιοκτησίας

1. Όποιος με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.
2. Αν η φθορά έχει αντικείμενο πράγμα ευτελούς αξίας ή η ζημία που προξενήθηκε από τη φθορά είναι ελαφρά, ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση έως έξι (6) μήνες ή με πρόστιμο έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ.

Άρθρο 382- Διακεκομμένες περιπτώσεις φθοράς

1. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών τιμωρείται η φθορά ξένης ιδιοκτησίας της πρώτης παραγράφου του άρθρου 381, αν έγινε χωρίς πρόκληση από τον παθόντα.
2. Με την ποινή της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται ο δράστης, αν το αντικείμενο της πράξης που προβλέπεται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 381: α) είναι πράγμα που χρησιμεύει για κοινό όφελος. β) είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. γ) η φθορά έγινε με φωτιά ή με κάποιο από τα μέσα που προβλέπει το άρθρο 270.
3. Αν στην πράξη της πρώτης παραγρ. συμμετείχαν δύο ή περισσότεροι ή συντρέχει και μία από τις περιπτώσεις της δεύτερης παραγράφου, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.
4. Όποιος προκαλεί κατά τους όρους του προηγούμενου άρθρου φθορά ή βλάβη αρχαιολογικού ή καλλιτεχνικού ή ιστορικού μνημείου ή αντικειμένου τοποθετημένου σε δημόσιο χώρο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Άρθρο 383- Γενικές διατάξεις

Στις περιπτώσεις των άρθρων 381 και 382 παρ.2 στοιχ. β' η ποινική δίωξη ασκείται μόνο ύστερα από έγκληση του παθόντος.

ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Άρθρο 36- Αυτεπάγγελτη δίωξη

Όταν δεν απαιτείται έγκληση ή αίτηση, η ποινική δίωξη κινείται αυτεπάγγελα, ύστερα από αναφορά, μήνυση ή άλλη είδηση ότι διαπράχθηκε αξιόποινη πράξη.

Άρθρο 50- Δίωξη μόνο με έγκληση

1. Κατ' εξαίρεση, στις περιπτώσεις που ορίζονται ρητά στον ποινικό κώδικα ή σε άλλους νόμους η ποινική δίωξη γίνεται μόνο με έγκληση του παθόντος.
2. Αφού υποβληθεί η έγκληση, η ποινική δίωξη προχωρεί όπως και στα εγκλήματα που διώκονται αυτεπαγγέλτως. Αν η δίωξη ασκήθηκε χωρίς έγκληση, η σχετική με την έγκληση δήλωση μπορεί να γίνει από τον παθόντα και στο ακροατήριο πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Άρθρο 7

1. Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης.

N. 1650/1986

Άρθρο 2- Ορισμοί

Κατά την έννοια του νόμου αυτού νοούνται ως:

1. Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.
2. Ρύπανση: η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους

ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

4. Υποβάθμιση: η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

Άρθρο 28- Ποινικές κυρώσεις

1. Με φυλάκιση τριών μηνών έως δύο έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος:

α) προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων ή

β) ασκεί δραστηριότητα η επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού η των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον.

7. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται και το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων εκτελέστηκε το έγκλημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται.